AUT, XLVII, 2009, p. 135-140

VERBELE UZUALE DIN UNELE TEXTE EPIGRAFICE LATINE

de

Mădălina STRECHIE

Epigrafia latină este un domeniu foarte fertil pentru cercetările de lingvistică generală, fiind pe nedrept neglijat de către lingvişti. Studiul nostru analizează câteva dintre cele mai frecvente verbe utilizate în textele epigrafice latine. Pentru aceasta am selectat mai multe tipuri de inscripţii: onorifice, votive, funerare.

De cele mai multe ori, verbele sunt abreviate. De asemenea, ele pot fi subînţelese, de cel mai multe ori nefiind consemnate, exprimându-se totuşi acţiunea prin construcţii cu ablativul sau cu acuzativul, aşa cum se va vedea din exemplele selectate de noi.

Potrivit definiţiei date de Maria Pârlog „Verbul este partea de vorbire care exprimă acţiuni sau stări. El are aceleaşi categorii gramaticale ca şi în limba română: diateza, modul, timpul, persoana şi numărul”[1].

În textele epigrafice latine sunt folosite verbe la ambele diateze, la toate conjugările, atât verbe regulate cât şi neregulate, personale şi impersonale. Cele mai frecvente verbe sunt *facio, -ere, feci, factum*, *vt.=1. a face, a realiza, a crea, a produce, a construi, 2. a săvârşi, a executa, …etc*[2]*; sum, esse, fui* vi.*=1. a fi, a exista, a se întâmpla, a avea loc, 3. a se afla, a se găsi, 4. este destul, 5. a fi într-adevăr, …etc*[3]*; pono, -ere, posui, positum, vt= a pune, a aşeza, a plasa, a ridica, a înălţa, a depune, a alunga, a potoli, fig. a socoti, a considera*[4] ; *possum, posse, potui vi.=1. a putea, este posibil, 2. a avea putere, a avea trecere*[5]; *solvo, -ere, solvi,*

[1] Cf. Maria Pârlog, *Gramatica limbii latine,* Ediţie revăzută şi adăugită de Gabriela Creţia, Bucureşti, Editura All, 1996, p. 66.

[2] Gheorghe Guţu, *Dicţionar latin-român,* Ediţie revăzută şi completată, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1993, p. 173-174.

[3] *Ibidem,* p. 412.

[4] *Ibidem,* p. 310.

[5] *Ibidem,* p. 312.

BDD-A6436 © 2009 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:10 UTC)

solutum vt, a dezlega, a desface, a achita, a împlini[6] *etc.; vivo, -ere, vixi, victum, vi. 1. a trăi, a fi în viață, 2. a fi viu, a dura, 3. a locui etc…*[7].
Vom exemplifica afirmațiile noastre prin prezentarea unor inscripții în care se folosesc aceste verbe.
CIL I^2 192,
APPIUS CLAUDIUS C(AI) F(ILIUS) CAECUS
CENSOR CO(N)SUL BIS DICTATOR INTERREX TER
PR(AETOR) BIS AED(ILIS) CUR(ULIS) II QUESTOR TRIBUNUS MILITUM III
COMPLURA OPPIDA DE SEMNITIBUS ***CEPIT***
SABINORUM ET TUSCORUM EXERCITUM ***FUDIT***
PACEM ***FIERI*** *CUM TYRRHO REGE* ***PROHIBIT***
IN CENSURA VIAM APPIAM ***STRAVIT*** *ET AQUAM IN URBEM* ***ADDUXIT*** *AEDEM BELLONAE* ***FECIT***[8].
„Appius Claudius Caecus, fiul lui Caius, (care a fost) cenzor, consul de două ori, dictator, interrex de trei ori, pretor de două ori, edil curul de două ori, cvestor, tribun militar de trei ori, a capturat mai multe cetăți de la samniți, a împrăştiat armatele sabinilor şi tuscilor (etruscilor), a împiedicat să se facă pace cu regele Tyrrhus, a croit drumul (via Appia) în timpul cenzurii sale şi a adus apă în oraş, a făcut templul Bellonei.”- trad. n.

În această inscripție se observă multitudinea verbelor care sunt la modul indicativ perfect activ, în afară de *fieri* care este un verb neregulat şi el este folosit ca pasiv al verbului *facio*, având o conjugare dublă[9] (aici fiind utilizat la modul infinitiv). Astfel, *cepit* de la vb. *capio*, indicativ perfect, persoana a III-a sg., la fel sunt şi verbele *fudit* de la vb. *fundo*, *stravit* de la *sterno, adduxit* de la *adduco, fecit* de la *facio. Prohibit* de la *prohibeo* ar trebui să fie la acelaşi mod, timp, persoană şi diateză ca verbele enumerate mai sus, dar cel care a săpat inscripția nu a scris corect forma de perfect la persoana a III, sg. al lui *prohibeo* care este *prohibuit*. De asemenea, putem subînțelege şi verbul *sum, esse, fui* la modul indicativ perfect având drept subiect pe Appius Claudius Caecus. Verbul se subînțelege pentru că este vorba de cariera acestui personaj celebru din istoria Romei, părintele primei mari căi de comunicație-*Via Appia*. Este interesantă prezentarea carierei lui, care se face într-o aparentă ordine descrescătoare, adică de la cea mai mare magistratură a lui *cursus honorum* la cea mai mică.

---

[6] *Ibidem,* p. 393.
[7] *Ibidem,* p. 463.
[8] Vezi Mădălina Strechie, *Antologie de texte epigrafice latine,* Craiova, Editura Universitaria, 2006, p. 26.
[9] Cf. Virgil Matei, *Gramatica limbii latine,* Bucureşti, Editura Corint, 2008, p. 141.

BDD-A6436 © 2009 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:10 UTC)

Verbul *fecit* apare de obicei în cele mai multe dintre inscripții abreviat prin *F.* care exprima atât singularul cât şi pluralul.
CIL, VI, 960; ILS, 294,
SENATUS POPULUSQUE ROMANUS
IMP(ERATORI) CAESARI DIVI NERVAE F(ILIO) NERVAE
TRAIANO AUG(USTO) GERM(ANICO) DACICO PONTIF(ICI)
MAXIMO TRIB(UNICIA) POT(ESTATE) XVII IMP(ERATORI) VI CO(N)S(ULI) VI P(ATRI) P(ATRIAE)
***AD DECLARANDUM** QUANTAE ALTITUDINIS*
*MONS ET LOCUS TANTIS OPERIBUS **SIT EGESTUS**[10].*

„Senatul şi poporul roman (ridică această inscipție) împăratului Caesar Nerva Traianus Augustus Germanicus Dacicus, fiul divului Nerva, pontifex maximus, având cea de-a XVII-a putere tribuniciană, fiind de şase ori imperator şi aflându-se la cel de-al şaselea consulat, părinte al patriei, pentru a anunța public la ce înălțimi şi prin câte eforturi s-a glolit (s-a săpat) muntele şi locul ."- trad.n.

Observăm că verbele sunt folosite în această inscripție onorifică dedicată lui Traian la moduri verbale diferite şi diateze diferite. Astfel *ad declarandum* este un gerunziu, acuzativ la diateza activă de la *declaro,* iar *sit egestus* este un conjunctiv perfect la diateza pasivă, persoana a III-a sg. , iar verbul este *egero, -ere, -gessi, -gestum vt.* a goli, a îndepărta, a scoate.
Subiectul acțiunii este instituția Senatului care face cunoscută publicului această ridicare a celebrei columne a lui Traian, operă dedicată de altfel împăratului roman, considerat *optimus princeps* (cel mai bun împărat).
CIL. II 4224,
P(UBLIO) LICINIO L(UCII) F(ILIO) GAL(ERIA TRIBU) LAEVINO
AED(ILI) Q(INQUENALI)FLAMENI ROMAE AT AUGG(USTORUM DOURUM)
PREAF(ECTO) COH(ORTIS) NOVAE TIRONUM
PRAEF(ECTO) ORAE MARITIMAE
*IULIA Q(UINTI) F(ILIAE) INGENUA, MATER **POSUIT**[11].*
„Iulia Ingenua, fiica lui Quintus, ca mamă a pus lui Publius Licinius Laevinus, fiul lui Lucius din tribul Galeria, (care a fost) edil quinquenal, flamen al Romei şi al celor doi augusți, prefect al cohortei a noua de recruți şi prefect al țărmului maritim (prefect naval)."-trad.n.
În această inscripție, cel mai probabil funerară, verbul *pono, -ere, posui, positum vt*. este folosit aici la modul indicativ, perfect activ, persoana a III-a. sg. Inscripția prezintă cariera ecvestră a lui *Publius Licinius Laevinus*.

[10] *Apud,* Constantin C. Petolescu, *Epigrafia latină,* Bucureşti, Editura Ars Docendi, 2001, p. 146.
[11] Mădălina Strechie, *op. cit.,* p. 34.

BDD-A6436 © 2009 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:10 UTC)

Ca şi în cazul lui *facio* şi *pono* apare de cele mai multe ori abreviat prin *P.* prin care se exprima ambele numere.
IDRE, II, 333,
D(IS) M(ANIBUS)
C(AIO) VAL(ERIO) C(AI) VAL(ERII) FILIO COLONIA ULP(IA)
ZERMISEGETUSA IULIANO, P(RIMI)P(ILARI)
*LEG(IONIS) XI CL(AUDIAE) III P(IAE) F(IDELIS), QUI **VIXIT** ANN(IS)*
LXXXVIII. POMPEIA AQUILINA, CONIUX,
ET VAL(ERIUS) AQUILINUS ET POMP(EIA)
IULIANE ET VALERII IULIANUS
ET VIBIANUS ET POM(EIUS) IULIANUS
FILI(I) ET HEREDES, PATRI
PIENTISSIMO ET MERENTISSIMO
FACIENDUM CURAVERUNT [12].
„Zeilor Mani,
Lui Caius Valerius Iulianus, fiul lui Caius Valerius, din colonia Ulpia Sarmisegetusa, primipil al Legiunii a XI-a de trei ori pia fidelis, care a trăit 88 de ani. S-au îngrijit pentru a fi făcut (acest monument) soția, Pompeia Aquilina şi Valerius Aquilinus şi Pompeia Iuliana şi Valerius Iulianus şi Vibianus şi Pompeius Iulianus, fii şi moştenitori, pentru prea piosul şi prea merituosul (lor) tată."-trad.n.

Aşa cum se observă şi aici avem mai multe verbe *vixit*, *faciendum* şi *curaverunt. Vixit* este la modul indicativ, perfect, persoana a III-a sg, diateza activă a lui *vivo*. *Faciendum* este *facio* la modul gerunziu. *Curaverunt* este de la verbul *curo* la modul indicativ perfect, persoana a III-a pl.diateza activă, verbele reprezentând acțiunea rudelor defunctului Caius Valerius Iulianus de a-i ridica monumentul funerar. Este folosit corect numărul plural pentru că este vorba de mai multe persoane care au contribuit la ridicarea acestui monument.
IDR, II, 190,
DEAE NEMESI
PRO SALUTE AUGG(USTORUM)
CURIAL(ES) TERRIT(ORII) ΣUC(IDAVENSIS)
*[TE]MPLUM A SOLO **RESTITUERUNT.*** [13]
„Zeiței Nemesis pentru sănătatea celor doi augusti, curialii teritoriului sucidavensilor au reconstruit numai ei (ei înşişi) templul."-trad.n. Verbul

[12] *Apud* Constantin C. Petolescu, *Inscriptions de la Dacie Romaine, Inscriptions externes concernant l'historie de la Dacie I er-III e siècle),* tome II: zones du CIL III et du CIL VIII (IDRE, II) Recueil, commentaires et index par Constantin C. Petolescu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2000, p. 342.
[13] *Apud* Constantin C. Petolescu, *Epigrafia latină,* Bucureşti, Editura Ars Docendi, 2001, p. 219.

BDD-A6436 © 2009 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:10 UTC)

care denotă acţiunea este *restituo,* folosit aici la modul indicativ, perfect, persoana a III-a pl.diateza activă. Acest verb este utilizat mai ales când se amintesc acţiunile de reconstrucţie sau de renovare a unor monumente, temple, drumuri etc.

Foarte frecvente sunt şi verbele *do* şi *solvo.*

CIL II, 4302,
IOVI OPTIMO MAXIMO DOLICHENO
UBI FERRUM ***NASCITUR***
C(AIUS) SEMPORNIUS RECTUS
CENTURIO FRUMENTARIUS
D(ONO) ***D(EDIT)****.*[14]
„Pentru Iuppiter Dolichenus, cel mai bun şi cel mai mare care s-a născut acolo unde se găseşte fier, centurionul din trupele de frumentari, Caius Sempronius Rectus a dăruit ofranda."-trad.n. *do* este aici la modul indicativ perfect, persoana a III-a sg diateza activă. De cele mai multe ori el se află în cadrul unor construcţii cu ablativul fiind utilizat la modul participiu perfect cum ar fi în formula: *L.D.D.D-LOCO* ***DATO*** *DECRETUM DECURIONUM*, care se traduce prin *: locul fiind dat prin decret al decurionilor. Dato* are aici valoare de ablativ absolut. Alături de *do* este şi *nascitur* de la *nascor, nasci, natus sum* vi. la diateza pasivă.

În inscripţiile votive se întâlneşte foarte des verbul *solvo,* la indicativ perfect activ de cele mai multe ori.

IDR, III/2, 154
AES(CULAPIO) ET HYG(IAE)
PRO SALUTE
AELIAE FLORAE
ET METT(IONUM) PROTENI CAS
SIANI FLORAE FILIAE
C(AIUS) METIUS CASSIAN(US) II VIR
COL(ONIAE) V(OTUM) ***S(OLVIT) L(IBENS)*** *M(ERITO)*[15]
„Lui Aesculap şi Hygiei pentru sănătatea Aeliei Flora şi a copiilor familiei lui Metius: Protenus, Cassianus şi fiicei Flora, le-a adus ofranda meritată care să placă (celor doi zei), Caius Metius Cassianus, duum vir al coloniei."-trad.n. pe lângă verbul *solvit* se află mai întotdeauna participiul prezent al verbului impersonal *libet=place, face plăcere.* Aşa cum se observă şi în inscripţia redată verbul *solvo* este de cele mai multe ori abreviat prin *S.*

Studiul nostru a încercat selectarea celor mai frecvente verbe utilizate în textele epigrafice latine. În urma studierii mai multor inscripţii putem face şi o statistică a uzului acestor verbe: astfel în inscripţiile

[14] Mădălina Strechie, *op. cit.,* p. 17.
[15] Vezi Constantin C. Petolescu, *op. cit.,* p. 233.

BDD-A6436 © 2009 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:10 UTC)

onorifice se folosesc de obicei verbele *facio, sum, pono*, în cele care menționează unele lucrări publice se întâlnesc *restituo, pono, duco, facio, do,* în inscripțiile funerare cele mai uzuale sunt *vivo, curo, sum, pono,* iar în cele votive cele mai utilizate sunt *solvo*, *do* şi *libet.*

ABREVIERI

CIL – *Corpus Inscriptionum Latinarum*
IDRE – *Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie*
IDR – *Inscripțiile Daciei Romane*
ILS – *Inscriptiones latinae selectae*

BIBLIOGRAFIE

Cagnat, Renée *Cours d´Épigraphie latine,* Supplément à la troisième édition, Paris, Ancienne Librairie Thorin et Fils, Albert Fontemoing Éditeur, Libraire des Écoles Française d´Athènes et de Rome du Collège de France et de l´École Normale Supérieure, 1904.

Guțu, Gheorghe, *Dicționar latin-român,* Ediție revăzută şi completată, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1993.

*** *Inscripțiile Daciei Romane,* vol. I, 1975, vol. II, 1977, vol. III, 1977-1988, Bucureşti, Editura Academiei, 1975-1988.

Matei, Virgil *Gramatica limbii latine,* Bucureşti, Editura Corint, 2008.

Pârlog, Maria, *Gramatica limbii latine,* Ediție revăzută şi adăugită de Gabriela Creția, Bucureşti, Editura All, 1996.

Petolescu, Constantin C., *Epigrafia latină,* Bucureşti, Editura Ars Docendi, 2001.

Idem, *Inscriptions de la Dacie Romaine, Inscriptions externes concernant l'historie de la Dacie (Ier-IIIe) siècle,* tome II: zones du CIL III et du CIL VIII (IDRE, II) Recueil, commentaires et index par Constantin C. Petolescu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2000.

Russu, I. I., *Inscripțiile Daciei Romane,* Bucureşti, Editura Academiei, 1965.

Strechie, Mădălina, *Antologie de texte epigrafice latine,* Craiova, Editura Universitaria, 2006.

LES VERBES USUELS DANS QUELQUES TEXTES ÉPIGRAPHIQUES LATINS

(Résumé)

L'épigraphie latine est une source riche pour l'étude linguistique. Les verbes qui se trouvent dans les textes épigraphiques latins sont abréviés plusieurs fois et ils expriment les années du personnage (surtout dans les inscriptions funeraires) l'action ou le processus de faire l'inscription.

Les plus utilisés verbes dans les inscriptions funéraires sont *vivo, facio, sum, pono ou curo;* dans les inscriptions votives on trouve les verbes *do, restituo, solvo, libens* etc. Les temps verbaux sont variés, on rencontre les temps du présent, de la passée aussi les verbes impersonnels sont usuels.

BDD-A6436 © 2009 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:10 UTC)